

Київський університет імені Бориса Грінченка

КОНДРАТЕНКО НАТАЛІЯ ЮРІЇВНА

УДК 81:[66.63:005.336.2]:070(043.3)

**Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів
на засадах лінгвокультурології**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському університеті імені Бориса Грінченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Караман Станіслав Олександрович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор, завідувач кафедри української мови.

Офіційні опоненти: **Бакум Зінаїда Павлівна,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови
факультету української філології
Криворізького державного педагогічного університету;

Маркотенко Тамара Савеліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри філологічних дисциплін
навчально-наукового Інституту педагогіки і психології
ДЗ “Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ).

Захист дисертації відбудеться 4 жовтня 2018 р. о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.05 у Київському університеті імені Бориса Грінченка, за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано “___” вересня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Р. С. Дружененко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Реалії сучасного суспільства, стрімкі глобалізаційні та інтеграційні процеси стимулюють пошук продуктивних підходів до розвитку освіти і науки в Україні. Перехід вищої школи на стандарти європейської освіти вочевидь активізує проблему формування нової генерації фахівців, зокрема сфери соціальних комунікацій, готових до успішного виконання професійних завдань, забезпечення міжособистісного спілкування, спроможних адекватно реагувати на соціальні, економічні, політичні виклики сьогодення, прогнозувати ризики, критично осмислювати будь-яку інформацію, інтерпретувати й передавати її.

Становлення журналістики як медійної галузі викликає потребу внесення системних коректив у підготовку фахівців сфери соціальних комунікацій з урахуванням вимог компетентнісної освіти. Професійний контекст майбутнього журналіста, крім позитивного особистісного іміджу, зорієнтовує на оперативність в опрацюванні й аналізі здобутої з різних джерел інформації та продукуванні власної, гнучко й доцільно використовуючи самобутні ресурси української мови.

Останнім часом професія журналіста набула особливої популярності, розширила сферу свого функціонування і впливу в суспільстві з огляду на те, що, крім традиційних, таких, як радіо, газета, телебачення, стали звичними інноваційні – глобальні, медійні та інші засоби масової інформації. Попри їх широку розгалуженість і значний потенціал, що розширює можливості репрезентування інформації, впливу на особистість і соціум загалом, не втрачає актуальності проблема формування комунікативної компетентності журналістів як представників певної професійної спільноти.

В умовах компетентнісної освіти особливої ваги набуває проблема формування практичних умінь майбутніх журналістів, зокрема: створювати монологи, діалоги, полілоги професійної спрямованості, аналізувати та продукувати тексти різної стильової належності, у тому числі есе, інтерв'ю, репортаж. Значущість і актуальність проблеми формування комунікативної компетентності в системі галузевої підготовки майбутніх журналістів визначена соціальним замовленням, що має відповідну законодавчу базу: Закони України “Про вищу освіту”, “Про освіту”, “Про мови”, Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепція мовної освіти в Україні, Загальноєвропейські Рекомендації з питань мовної освіти.

Опрацювання спеціальних джерел засвідчує, що теорію журналістської діяльності різноаспектно розробляли В. Аграновський, О. Бочковський, В. Галич, Р. Горден, Т. Засоріна, В. Здоровега, С. Карконосенко, Д. Кеатс, Г. Мейн, І. Михайлин, Е. Проніна, Е. Прохоров, В. Різун, С. Сірополко, Л. Світич, Н. Федосова, Г. Чіл, Ю. Шаповал. Методичні аспекти журналістської творчості розглянуто в працях Т. Бударіної, В. Владимірова, С. Маст, М. Мекель та ін. Застосування засобів масової комунікації в освітньому процесі вищої школи досліджували Й. Агнав, Г. Айнеке, С. Ауфенангер, Д. Бакінгем, О. Бирюк, А. Богачева, О. Богданова, Л. Волошинова, Ж. Гоне, С. Гуревич, В. Кузнецов, С. Ліфка, Г. Онкович, Н. Рижих, Н. Саєнко, Л. Чашко, І. Чемерис та ін.

Проблема формування комунікативної компетентності фахівців є предметом зацікавлень багатьох лінгвістів і лінгводидактів. Генеза компетентнісного підходу у вищій освіті досліджена науковцями З. Бакум, Н. Бібік, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голуб, О. Горошкіною, О. Караман, С. Караманом, К. Климовою, О. Копусь, О. Кучерук, Л. Мамчур, С. Омельчуком, Н. Остапенко, М. Пентилюк, Т. Симоненко, І. Хом'яком, С. Яворською та ін., які вивчали становлення понять “компетенція” і “компетентність”, їх семантичне наповнення, підходи до впровадження в освітній процес вишу, що в подальшому дало змогу дослідникам розкрити теоретичні й прикладні аспекти компетентнісного підходу. Окремі сегменти проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх учителів досліджено в працях – Н. Волкової, І. Нагрибельної, А. Нікітіної, М. Оліяр, М. Пентилюк, О. Семенов та ін.; особливості формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей розкрито в студіях І. Дроздової, О. Ковтун, Н. Тільняк Н. Тоцької та ін., фахівців у галузі медицини – І. Гуменної, Н. Калашник, І. Черних та ін., фахівців митної служби – С. Курдюмова, О. Максимова, О. Павленко та ін. Проте у масовій підготовці майбутніх журналістів простежуються стереотипи, що склалися у навчанні української мови в професійному спілкуванні – тяжіння до теорії, пов'язаної з опрацюванням мовних норм, особливостей мовного оформлення текстів офіційно-ділового стилю; епізодичне використання професійно спрямованих комунікативних вправ і завдань.

Поза увагою залишається формування комунікативної компетентності майбутнього журналіста, складниками якої є вміння слухати, сприймати, аналізувати, продукувати монологи, діалоги, полілоги дискусійного характеру, доречно послуговуватись фаховою термінологією, виступати перед аудиторією, інтерв'ювати, розробляти мовленнєві ситуації з урахуванням прикладних здобутків лінгвокультурології. Студенти відчувають утруднення під час продукування спонтанних текстів на професійну тематику, підготовки матеріалів для дискусійного обговорення у віртуальному журналістському середовищі, створення мовного портрета сучасного журналіста.

Аналіз наукових студій засвідчив відсутність в українській лінгводидактиці спеціальних досліджень, присвячених формуванню комунікативної компетентності майбутніх журналістів, відтак актуальність проблеми, її практична значущість та недостатня теоретико-методична розробленість зумовили вибір теми дисертаційної роботи **“Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології”**.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка “Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти” (державний реєстраційний номер 0110U006274). Тему дисертації затверджено вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 2 від 28.02.2013) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 13/08 від 12.10. 2016).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. Уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження.
2. Обґрунтувати теоретичні основи та лінгводидактичні умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.
3. Проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення для студентів вищих закладів освіти.
4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів.
5. Розробити методику формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології й експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес навчання мовознавчих дисциплін майбутніх журналістів у вищому закладі освіти.

Предмет дослідження – формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять концептуальні засади теорії наукового пізнання; філософії освіти; єдності мови, мовлення і мислення; законодавчі акти й сучасні концепції з проблем мовної освіти в Україні; положення психолого-педагогічної теорії діяльності та розвитку особистості (Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн, С. Смирнов); теорії компетентнісного, особистісно зорієнтованого, лінгвокультурологічного підходів (І. Бех, Н. Бібік, В. Введенський, І. Єрмаков, В. Загороднова, І. Зимня, А. Маркова, В. Маслова, Н. Мішатіна, О. Пометун, Г. Селевко, А. Хуторської, С. Сисоева та ін.); сучасної лінгводидактики з проблеми розвитку комунікативної компетентності (Л. Базиль, З. Бакум, А. Богуш, В. Борисенко, Н. Гавриш, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, Р. Дружененко, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, О. Кучерук, Н. Костриця, О. Любашенко, Л. Мамчур, Т. Маркотенко, Л. Мацько, С. Омельчук, М. Пентилюк, І. Хом'як, С. Яворська та ін.).

Для реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності його результатів під час роботи над дисертацією використано такі **методи**:

теоретичні – аналіз психологічної, педагогічної, лінгводидактичної літератури для уточнення поняття “комунікативна компетентність майбутніх жуналістів”, визначення його семантичного наповнення та з'ясування психологічних, лінгводидактичних основ формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології; узагальнення наукових положень з проблеми дослідження для розроблення методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології;

емпіричні – спостереження, аналіз, анкетування, бесіди, проведення констатувального етапу педагогічного експерименту для вивчення практики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів та визначення

рівнів її сформованості у студентів; розроблення й проведення формувального етапу педагогічного експерименту у вищих закладах освіти;

методи математичної статистики – для опрацювання отриманих даних та встановлення статистичної значущості результатів дослідження та їх якісно-кількісної інтерпретації.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Київського університету імені Бориса Грінченка, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, Херсонського державного університету. У формувальному експерименті було залучено 320 студентів: 156 студентів – в експериментальних групах і 164 – у контрольних групах.

Наукова новизна дослідження: *уперше з'ясовано й уточнено зміст понять “комунікативна компетентність майбутнього журналіста”, “лінгвокультурологічна компетентність майбутнього журналіста”;* *обґрунтовано* теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів; *визначено* лінгводидактичні умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології (розвиток монологічного й діалогічного мовлення студентів; удосконалення комунікативних ознак мовлення майбутніх журналістів; формування мовленнєвої креативності студентів; риторизація освітнього процесу; упровадження вправ і завдань лінгвокультурологічного змісту); *обґрунтовано* критерії (мотиваційний, нормативний, тезаурусний, жанровий) та *встановлено* рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів; *розроблено* методику формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології; *удосконалено* форми, методи, прийоми та засоби навчання майбутніх журналістів; *набув подальшого розвитку* науково-методичний супровід формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Практичне значення дослідження. Запропонована методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів забезпечена комплексом вправ і завдань, спеціально дібраних текстів лінгвокультурологічного змісту й може бути використана в навчанні української мови у професійному спілкуванні. Сформульовані в роботі положення, висновки й методичні рекомендації можна реалізувати під час розроблення змісту освітньої програми з української мови у професійному спілкуванні, підручників, посібників для майбутніх журналістів, у практичній роботі викладачів вищих закладів освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 189 від 20.06.2018); Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 01-18/297); Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 134 від 28.06.2017); Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (довідка № 75 від 15.06.2017); Херсонського державного університету (№01-26/965 від 15.05.2017).

Вірогідність результатів дослідження забезпечена методологічною та лінгводидактичною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень в окресленні провідних аспектів дослідження; застосуванням методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження; апробацією розробленої методики в різних вишах України; якісним і кількісним аналізом результатів експериментально-дослідної роботи.

Особистий внесок здобувача в публікаціях зі співавторами. У посібнику “Українська мова за професійним спрямуванням” особистий внесок авторки полягає в розробленні підрозділу “Лексичні норми професійного спілкування”.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні і практичні положення дисертації висвітлювалися на науково-практичних та науково-методичних конференціях: міжнародних: “Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів” (Київ, 2011); “Організаційно-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця” (Ялта, 2011), “Теорія і практика виховання сучасної молоді: цінності, зміст, технології” (Луганськ, 2012); “Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку” (м. Переяслав-Хмельницький, 2014); “Українська мова серед інших слов’янських: етнологічні та граматичні параметри” (Кривий Ріг, 2015); всеукраїнських та міжрегіональних: “Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти” (Київ, 2010); “Механізми впровадження компетентнісного підходу до формування змісту освіти та організації навчально-виховного процесу” (Київ, 2010); “Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки” (Київ, 2012). Розвиток національно-мовної особистості в умовах неперервної освіти: надбання, реалії, перспективи” (Умань, 2015, 2017); “Лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсивний простір: здобутки і перспективи” (Київ, 2017).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 9 наукових праць, із них 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 3 публікації додатково висвітлюють наукові результати дисертації; 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 237 сторінок, із них – 175 сторінок основного тексту. У списку використаних джерел нараховується 277 найменувань (із них 10 – англійською мовою).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об’єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу, розкрито завдання та методи дослідження, його наукову новизну, теоретичне й практичне значення здобутих результатів, подано інформацію про апробацію й упровадження результатів дослідного навчання.

У першому розділі – “Теоретичні основи формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології” – з’ясовано зміст понять “комунікативний акт”, “мовленнєвий акт”, “комунікація”,

“компетенція”, “компетентність” та уточнено змістове наповнення термінів “комунікативна компетентність майбутнього журналіста”, “лінгвокультурологія”, “лінгвокультурологічна компетентність майбутнього журналіста”; розкрито психологічні чинники формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців та обґрунтовано лінгводидактичні основи формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Проблемі формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців різних галузей присвячено праці психологів (І. Бех, М. Заброцький, І. Зимня, О. Леонтєв, С. Максименко, В. Роменець); педагогів (Н. Бібік, Є. Барбіна, М. Вятютнєв, Ю. Ємельянов, О. Казарцева, О. Павленко, А. Панфілова, А. Хуторської, Ю. Федоренко); лінгвістів (Н. Бабич, К. Городенська, С. Єрмоленко, Л. Кравець, Л. Мацько, М. Плющ); лінгводидактаів (З. Бакум, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Грубої, Р. Дружененко, О. Караман, С. Карамана, К. Климової, О. Копусь, О. Кучерук, М. Пентилюк, Н. Остапенко, С. Омельчука, Т. Симоненко, І. Хом’яка, С. Яворської та ін.).

Вивчення мовознавчих студій засвідчило, що сучасна теорія мовної комунікації не має уніфікованого визначення змісту понять: “мовленнєвий акт”, “комунікативний акт”, “комунікація”. Аналіз спеціальної літератури дає змогу констатувати, що “комунікативний акт” дослідники проблеми тлумачать як: 1) мовленнєву взаємодію між носіями мови, в межах якої вони розв’язують комунікативні завдання: спілкуються, обмінюються інформацією, що є однією з необхідних умов здійснення комунікативного акту; 2) концептуально та структурно організований обмін комунікативною діяльністю мовцями в межах вербального контакту, в якій предметно-знаковим носієм є дискурс, що опирається на певну ситуацію. Елементарною, недискретною (неподільною) одиницею вербальної комунікації (дискурсу), на думку мовознавців, є мовленнєвий акт, який потлумачено як цілеспрямовану мовленнєву дію, яка здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятними в певному мовному колективі і яка реалізує певну комунікативну інтенцію мовця.

Мовознавці поняття “комунікація” тлумачать багатоаспектно: як обмін значеннями або інформацією між індивідами (від джерела (адресанта) до одержувача (адресата), індивідом та суспільством, групами індивідів, навіть автокомунікацію – комунікацію із собою; як засіб спільної системи символів або кодів. Розрізняють вербальну (словесну) комунікацію і невербальну (мова жестів, рухів, голосових ефектів; об’єкти й атрибути навколишнього середовища тощо).

У дисертації з’ясовано, що поняття “компетенція” науковці тлумачать як сукупність знань, умінь і навичок, співвіднесену з конкретними видами діяльності, та необхідну для ефективного виконання дій; “компетентність” – як сукупність взаємопов’язаних змістових орієнтирів, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності майбутнього журналіста комунікативно доречно використовувати здобуті знання в професійній діяльності; як обізнаність, належне володіння комунікативною компетенцією в тій чи тій мовленнєвій ситуації.

“Комунікативну компетентність” схарактеризовано як накопичений досвід, комунікативні знання, уміння, навички, компетенції, які дозволяють творчо

самовиражатися журналістській індивідуальності у сфері професійного спілкування, вирішувати спектр поставлених творчих завдань; здатність особистості до мовленнєвого спілкування і вміння слухати, що є однією з найважливіших особистісно-професійних рис журналіста. *“Комунікативну компетентність майбутнього журналіста”* у роботі потлумачено як внутрішній ресурсний потенціал, засвоєну систему знань, необхідну для здійснення ефективного спілкування, посилення ситуативної адаптивності; сукупність професійно значущих умінь і навичок, потрібних для оперативного й адекватного сприймання чужих програм мовленнєвої поведінки та мобільної побудови власних комунікативних стратегій, адекватних цілям, сферам, жанрам і ситуаціям спілкування; як мобілізаційну готовність до комунікативної діяльності, вільне володіння вербальними й невербальними засобами соціальної поведінки.

У розділі одне з ключових понять дослідження *“лінгвокультурологія”* розглянуто як цілісне утворення, як певна частина освітнього процесу, об’єднана спільним змістом, сюжетом, яка формує основні елементи логічного мислення, що допомагають активізувати освітній процес, формувати комунікативну компетентність майбутнього журналіста. У сучасному науковому обігу *“лінгвокультурологія”* функціонує як новий напрям, а не поєднання двох взаємопов’язаних наук – лінгвістики і культурології, як міждисциплінарна, самостійна галузь, що має свої цілі, завдання, об’єкт і предмет дослідження.

У дисертації *“лінгвокультурологічну компетентність майбутніх журналістів”* схарактеризовано як інтегральну характеристику особистості; як сукупність предметних (спеціальних) компетенцій, комунікативного й лінгвокультурного змістового аспектів у навчанні мови; як належний рівень сформованості умінь особистості усвідомлено враховувати, розуміти й інтерпретувати знання культурного та соціального контекстів національної й світової культури у процесі навчання курсу української мови.

Акцентовано, що питання взаємодії мови й культури доцільно розглядати в соціокультурному контексті й аспекті комунікативної здатності, що відображає специфічні риси суспільства та його культури, які виявляються через комунікативну поведінку носіїв національної культури.

Узагальнення теоретичних напрацювань з означеної проблеми дало змогу з’ясувати, що в психологічній науці визначено чинники, які зумовлюють розвиток тих чи тих аспектів пізнавальної і професійної мотивації студентів; розроблено деякі принципи, шляхи вивчення і критерії оцінювання рівня розвитку пізнавальних і професійних мотивів як складників загальної системи мотивів навчання; описано підходи (способи, прийоми) до їх формування. Установлено, що чинники й умови розвитку цих мотивів відображають різні аспекти навчання й особистісні характеристики суб’єктів освітнього процесу: від специфіки цілей, змісту, умов навчання, педагогічних технологій, типологічних характеристик студентів. З огляду на це, навчання української мови за професійним спрямуванням має забезпечувати потреби майбутніх журналістів у спілкуванні через моделювання життєвих ситуацій, які спонукають до вираження думок і потребують застосування певного мовного матеріалу, відповідно й прагнення підготуватися до майбутньої професійної діяльності, що посилюється з кожним роком навчання у виші, а також інтерес до

професійно значущих знань, вироблення прикладних умінь, з-поміж яких професійно значущими є передусім: уміння говорити, створювати висловлення певного обсягу, добираючи та впроваджуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із життя того чи того суб'єкта, про якого оповідається, епізод із кінофільму, сприйнятий твір чи створюваний твір про цікаву подію, вид мистецтва, опис чи розповідь на одну з актуальних тем), розкривати тему спілкування, грамотно формулювати запитання для ведення діалогу із співрозмовником.

Оскільки професійне мовлення журналіста завжди зумовлене певною потребою (освітньою, виробничою, культурною, побутовою, соціальною) про щось поінформувати, про когось розповісти, щось запитати або ж спонукати когось до дії, у роботі обґрунтовано прикладні аспекти продуктивних видів мовленнєвої діяльності. Розкрито особливості усного й писемного мовлення журналіста, яке має бути не тільки бездоганно правильне, чітке, а й добірне, темброво й емоційно гнучке й багате. Відтак підкреслено, що майбутньому журналістові необхідно навчитися викладати матеріал логічно, послідовно, використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись не лише норм літературної мови, єдності стилю та жанрової різноманітності, а й оволодіти риторичним багатством усного мовлення, навчитися словом заспокоювати, дивувати чи збуджувати слухачів, спонукати їх до співбесіди, слухати й підтримувати розмову; знати глибоко історію, культуру, багатство української мови, зразки словесної мудрості, дотепність, самобутній гумор, влучні крилаті вислови, приказки, прислів'я, афоризми; виявляти власне ставлення до історичних подій, подій сьогодення; тлумачити одержану інформацію об'єктивно, правдиво, без перекручень та зайвої напруги.

У процесі дослідження встановлено, що формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології забезпечується розробленням лінгводидактичних основ: закономірностей навчання мови, принципів, форм організації освітнього процесу, методів і прийомів навчання, лінгводидактичних умов, які ґрунтуються на здобутках філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Подмазін, М. Романенко та ін.); психології (І. Бех, Л. Виготський, І. Зимня, О. Леонтєв, І. Синиця, С. Рубінштейн та ін.); дидактики (Є. Барбіна, Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва; Л. Хоружа, А. Хуторської, М. Фіцула та ін.) й лінгводидактики (З. Бакум, А. Богуш, Н. Голуб, О. Горошкіна, Р. Дружененко, В. Загороднова, О. Караман, С. Караман, К. Климова, О. Копусь, О. Кучерук, О. Любашенко, А. Нікітіна, С. Омельчук, Г. Онкович, Н. Остапенко, Л. Паламар, М. Пентиліук, Т. Симоненко, І. Хом'як, С. Яворська та ін.).

Аналіз спеціальної літератури дав змогу з'ясувати, що закономірностями навчання мови є взаємозв'язок між лінгвістичною теорією і мовленнєвою практикою, залежність результатів навчання і засвоєння мови від дидактичного потенціалу мовленнєвого середовища. До закономірностей навчання ж української мови у лінгводидактиці віднесено: постійну увагу до матерії мови та її звукової системи; розуміння семантики мовних одиниць; здатність студентів опановувати норми літературної мови; оцінювати виражальні можливості мови; розвиток мовного чуття та дару слова, які враховано у процесі розроблення

експериментальної методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Загальнодидактичні принципи (науковості, доступності і послідовності, перспективності, систематичності, активності, свідомості, міцності знань, наочності, виховного і розвивального навчання, зв'язку навчання з життям), що визначають продуктивні напрями в розробленні змісту й зорієнтовують викладача на умотивований виклад програмового матеріалу, передбачають зв'язок теорії з практикою й спрямовані на осмислене засвоєння мовного матеріалу, є підґрунтям для вдосконалення комунікативної компетентності майбутніх журналістів. Специфічні ж принципи навчання української мови за професійним спрямуванням (пізнавально-практичної спрямованості навчання української мови; функційно-комунікативної спрямованості навчання мови; вивчення мови в структурній цілісності з обов'язковим пізнанням її рівнів; вивчення мови в міжрівневих, внутрішньорівневих та міжпредметних взаємозв'язках; використання мовленнєвої практики для засвоєння теорії мови і, навпаки, – теорії мови для розвитку мовлення; лінгвокультурологічний) покладено в основу вибору форм, методів і прийомів навчання, розроблення методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології в умовах сучасного вишу.

У другому розділі – “Науково-методичний супровід формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології” – проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення для студентів вищих закладів освіти, визначено лінгводидактичні умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології; розроблено критерії, показники та виявлено рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів.

Аналіз змісту навчально-методичного забезпечення дав змогу дійти висновку, що попри значну кількість навчальних видань, які застосовуються в освітньому процесі вишу, й донині не втрачає актуальності проблема удосконалення змісту чинних навчальних програм, розроблення підручників і посібників для майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології, які допомогли б студентам не тільки оволодіти нормами сучасної української літературної мови, алгоритмами швидкого й правильного складання різних документів, а й сприяли б збагаченню їхнього мовлення, виробленню вмінь логічно та послідовно викладати думки, готувати та виголошувати виступи, вести бесіди в різних ситуаціях професійного спілкування, дотримуватися правил мовленнєвого етикету, мовної поведінки в професійній сфері, формувати комунікативну й лінгвокультурологічну компетентності майбутніх журналістів.

У змісті робочих програм навчальної дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” виявлено розбіжності у визначенні кількості годин, відведених на вивчення дисципліни, виокремленні змістових модулів, видів навчальних занять, підходів до забезпечення професійних потреб майбутнього фахівця. Текстотека підручників, як свідчить їх аналіз, обмежена загальновідомими фактами, що зумовлено зорієнтованістю навчальних видань на широкий загал. Під час анкетування студентів з'ясовано, що вони відчують потребу в розширенні діапазону дидактичних матеріалів для опрацювання й інтерпретації текстів, що

віддзеркалюють соціокультурні відомості, передусім про історичні події, постаті, цікаві географічні об'єкти, національні традиції, звичаєву культуру, слова-символи, пам'ятки історії та культури.

Логікою дослідження передбачено визначення лінгводидактичних умов формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології, які розглядаємо як певний комплекс об'єктивних та змодельованих у виші засобів і обставин, необхідних і достатніх для досягнення очікуваного результату в освітньому процесі. У дисертації обґрунтовано такі лінгводидактичні умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів: 1) розвиток монологічного й діалогічного мовлення; 2) удосконалення комунікативних ознак професійного мовлення; 3) формування мовленнєвої креативності; 4) риторизація освітнього процесу; 5) упровадження вправ і завдань лінгвокультурологічного змісту, забезпечення яких сприяє виробленню вмій продукувати, аналізувати, інтерпретувати усні й писемні тексти, оволодівати мовленнєвими жанрами професійного спрямування, розвивати здатність до творчості, створювати оригінальний інтелектуально-інформаційний продукт, генерувати цікаві ідеї. застосовувати стратегії й тактики інформаційно – впливового спілкування. Крім того, уможлиблюють формування в них професійної мобільності й гнучкості під час проведення діалогів, полілогів, інтерв'ю, підготовки репортажу з місця події, спонтанного виступу на зустрічі, а також уміння моделювати імітаційні ситуації з урахуванням професійного контексту.

Вивчення проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів передбачало проведення констатувального етапу педагогічного експерименту, базою для проведення якого обрано Київський університет імені Бориса Грінченка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, Херсонський державний університет.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту було використано методи дослідження: спостереження за усним мовленням, анкетування, бесіди, аналіз письмових робіт, визначено рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів (високий, достатній, середній, елементарний), а також критерії формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів:

- мотиваційно-ціннісний, яким передбачено визначення готовності студентів до професійно-комунікативної діяльності; шанобливе ставлення до української мови, бажання вдосконалювати власне монологічне й діалогічне мовлення, риторичні уміння; розвивати мовленнєву креативність; усвідомлювати важливість комунікативної компетентності як складника фахової;
- нормативний критерій – наявність ґрунтовних знань з мови, володіння нормами (орфоепічними, орфографічними, лексичними, морфологічними, синтаксичними, пунктуаційними, стилістичними тощо) сучасної української літературної мови на всіх рівнях мовної системи в усній і писемній формах;

- тезаурусний критерій – наявність у майбутніх журналістів належного словникового запасу та лексичних умінь; готовність моделювати імітаційні ситуації з урахуванням професійного контексту;
- жанровий – володіння професійно зорієнтованим жанровим репертуаром мовлення, правильне використання мовних засобів, адекватних жанру; урахування комунікативно-стильових якостей мовлення, осмислене реагування на сприйняту інформацію; здатність до проектування власної комунікативної діяльності в різних жанрах.

Результати опитування засвідчили, що студенти усвідомлюють важливість умінь спілкуватися: 90% респондентів поставили це вміння на перше місце з-поміж професійно значущих умінь; 10% респондентів усвідомлюють практичну значущість комунікативних умінь, проте не пов'язують їх зі своєю майбутньою професією й повсякденною життєвою практикою. За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту, яким було охоплено 344 студенти, високий рівень сформованості комунікативної компетентності виявили пересічно 15,5% студентів; достатній – відповідно 45%; середній рівень виявили 27%; елементарний – 12,5% студентів.

Виявлення та аналіз помилок і недоліків, допущених студентами під час констатувального етапу педагогічного експерименту, підтвердили правильність визначених лінгводидактичних умов (розвиток монологічного й діалогічного мовлення студентів, удосконалення комунікативних ознак мовлення майбутніх журналістів, формування мовленнєвої креативності студентів, риторизації освітнього процесу вишу, упровадження вправ і завдань лінгвокультурологічного змісту) й засвідчують, що фактичний рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів зумовлює доцільність розроблення методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

У третьому розділі – **“Експериментально-дослідне навчання за пропонованою методикою”** – з'ясовано зміст, мету, завдання експериментально-дослідної роботи; розроблено програму; описано й проаналізовано перебіг і результати формуванняльного та контрольного етапів педагогічного експерименту; доведено ефективність розробленої методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Мета експериментального навчання полягала у розробленні методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології та перевірці її ефективності.

У процесі розроблення експериментальної методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології розв'язувалися такі *завдання, пріоритетними* з-поміж яких стали:

- розроблення експериментальної програми формування комунікативної компетентності на засадах лінгвокультурології;
- створення системи вправ і завдань лінгвокультурологічного змісту;

- визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів;
- експериментальна перевірка ефективності розробленої методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

В основу розроблення програми експериментального навчання було покладено припущення, що робота з формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології стане результативною, якщо буде забезпечено такі лінгводидактичні умови: розвиток монологічного й діалогічного мовлення, удосконалення комунікативних ознак мовлення; формування мовленнєвої креативності; риторизація освітнього процесу; упровадження вправ і завдань лінгвокультурологічного змісту.

В основу розробленої програми експериментального навчання покладено обґрунтоване науковцями положення, що формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців є взаємозалежним і соціально зумовленим процесом навчання, розвитку й виховання особистості засобами української мови та вироблення національного колориту мовлення, оскільки студенти оволодівають національно орієнтованими мовними одиницями, формують уміння активного використання їх у власному мовленні відповідно до умов комунікативної ситуації.

Експериментальну програму побудовано на основі робочих навчальних програм з української мови за професійним спрямуванням, зміст якої ми доповнили темами: “Роль мови в професійному становленні журналіста”, “Мова ЗМІ”. “Словесні формули українського мовленнєвого етикету”, “Мовний портрет майбутнього журналіста”. Змістовий складник робочої навчальної програми скориговано теоретичними відомостями про основні комунікативні якості мовлення; мовленнєву поведінку особистості; мовленнєвий етикет, способи інтерпретування авторського тексту й підтексту тощо. Відповідно до програми робота з формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології здійснювалась у процесі вивчення всіх тем, що розширило можливості для систематичного залучення текстів лінгвокультурологічного змісту задля формування комунікативної й лінгвокультурологічної компетентностей майбутніх журналістів. Зміст роботи проектувався на лінгвокультурологічних засадах і передбачав поступове засвоєння студентами відомостей про українську культуру, традиції, звичаї, національні цінності, видатні постаті шляхом опрацювання текстів лінгвокультурологічного змісту різних типів і стилів мовлення, виявлення в них семантики та оцінних характеристик національно орієнтованих мовних одиниць, визначення їхнього стилістичного навантаження, а також засвоєння відомостей про мовленнєвий етикет українців, цілеспрямованого введення національно орієнтованих одиниць у мовлення.

Мета роботи під час першого – *мотиваційно-пізнавального* – етапу полягала у формуванні в майбутніх журналістів стійкої мотивації до формування комунікативної компетентності, а також узагальненні й систематизації комунікативно значущих відомостей. Особливу увагу було приділено поглибленню відомостей про мову й мовлення, функції мови й мовлення, роль мови в становленні особистості, текст, засоби зв'язку в тексті, монолог, діалог, вербальні й невербальні

засоби спілкування, що здійснювалося як у процесі лекцій, так і під час практичних занять. Другий етап – *оперативно-конструктивний* – передбачав узагальнення й систематизацію знань, умінь і навичок з фонетики, лексикології, граматики, орфографії, пунктуації, стилістики, культури мовлення, удосконалення вмінь текстосприймання та текстотворення на засадах лінгвокультурології. Третій етап – *продуктивний* – стосувався переважно вдосконалення вмінь і навичок створювати власні висловлення залежно від ситуації спілкування.

Практичні заняття в межах експериментальної методики проводилися за розробленим планом, що містив перелік основних питань, вправи і завдання, спрямовані на формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів. Обов'язковим складником практичних занять було опанування майбутніми журналістами лінгвокультурологічних відомостей, що сприяли підвищенню мотивації до опанування комунікативно значущих відомостей, які опрацьовувалися під час роботи з власне українською лексикою, фразеологізмами, відтворення (створення) культурного фону окремих слів і висловлень, використання афористики, цитат, прецедентних феноменів; аспектного, концептуального й комплексного видів аналізу тексту, лінгвокультурологічного коментаря текстів.

Задля реалізації лінгводидактичної умови – розвиток монологічного й діалогічного мовлення студентів – було розроблено й використано завдання, що моделювали різноманітні комунікативні ситуації й давали змогу виокремити індивідуальне мовлення студентів, розуміти й аналізувати монологічне й діалогічне мовлення, коментувати функції та визначати типи діалогу, а також упроваджено комунікативний практикум, спрямований на вдосконалення культури усного та писемного мовлення, розвиток комунікативних здібностей. Студентам пропонувалися актуальні й цікаві цитати відомих людей для обговорення, висловлення власної думки з порушеної проблеми. Особливе місце було відведено аналітичним вправам, побудованим на текстовому матеріалі лінгвокультурологічної спрямованості: студенти визначали тему, основну думку, стиль і тип мовлення, прогнозували адресата мовлення та з'ясовували умови спілкування тощо. Особливе місце було відведено трансформаційним вправам, якими передбачалося згортання та розгортання тексту, відтворення тексту за допомогою ключових слів, плану, тез, конспекту, анотації, рецензії тощо.

У контексті реалізації другої лінгводидактичної умови – формування комунікативних ознак мовлення майбутніх журналістів – увагу було акцентовано на формуванні правильності, багатства, логічності, емоційності мовлення майбутніх журналістів. В експериментальних групах обов'язковим складником практичного заняття став орфоепічний та комунікативний тренінг, спрямований на засвоєння студентами акцентологічних, орфоепічних норм сучасної української літературної мови; організовано цілеспрямовану роботу на збагачення мовлення майбутніх журналістів професійною лексикою, фразеологізмами, влучними висловами, синонімічними українськими відповідниками іншомовних запозичень, що сприяло формуванню багатства, образності, емоційності мовлення, розвитку мовного смаку.

Важливою лінгводидактичною умовою формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів було формування лінгвокреативності майбутніх журналістів, що передбачало виконання низки завдань, які ілюстрували

мовну гру, оскільки ігрове сприймання слова сприяє розвитку мовленнєвої культури особистості, застосування мовних одиниць в ігровому контексті, формує в майбутніх журналістів неусвідомлене розуміння мовної норми, лінгвокреативності. Було використано імітаційне моделювання ситуацій, кейс-технологій. Імітаційне моделювання ситуацій передбачало штучне створення в аудиторії умов, які відтворюють конкретну подію (репортаж з місця події; коментар футбольного матчу, богослужіння напередодні релігійного свята, зустрічі студентів з видатною людиною тощо). Сутність кейс-технології полягала в осмисленні, критичному аналізові й розв'язанні конкретних проблем, що мали (або можуть) мати місце в практиці професійної діяльності майбутніх журналістів. Оскільки кейс є засобом занурення в професійний контекст, означена технологія впроваджувалась за такими етапами: постановка завдання, обговорення різноманітних варіантів у групах, вибір оптимального варіанта, презентація результатів, рефлексія, у процесі якої студенти оцінювали власні дії, формулювали висновки, розробляли рекомендації. Особливий інтерес у студентів викликав розбір ділової кореспонденції з теми “Ділове листування”. Студентам було поставлено завдання: розібрати редакційну пошту (запрошення, скарги, інформаційні повідомлення, нариси, листи-подяки, привітання тощо), за змістом листів прийняти необхідні рішення. На завершальному етапі було проведено дискусію з коментуванням дій гравців та аналізом їхніх словесно виражених уявлень про ситуацію. Крім того, студентам було запропоновано творчі завдання, зокрема: прокоментувати допис у соцмережі Фейсбук, підготувати запитання до інтерв'ю із науковцем, політиком, зіркою шоу-бізнесу тощо.

Задля реалізації лінгводидактичної умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів – риторизація освітнього процесу – до змісту навчання було залучено відомості про риторичні засади журналістики, оскільки означена галузь має високу соціальну значущість, адже журналіст покликаний реалізувати “інтерсоціальні” мовленнєві функції: інформування, управління, формування суспільної думки, соціальної орієнтації тощо. Під час експерименту студенти опанували основи красномовства, зміст таких понять, як “мовлення журналіста”, “професійно-особистісні якості журналіста”, “журналіст як комунікативний лідер”, “професійні умови спілкування”, “мовленнєвий етикет”, “етикетні форми спілкування”. Для цього було впроваджено систему спеціальних вправ.

Використання вправ і завдань лінгвокультурологічного змісту в процесі експериментального навчання передбачено п'ятою лінгводидактичною умовою. Більша частина означених вправ і завдань побудована на відповідному текстовому матеріалі, що сприяв вивченню майбутніми журналістами основних відомостей про особливості національної культури, звичаїв, традицій, свят, визначних діячів; суспільно-політичні події, державну символіку; побут населення міст, сіл, культурно-архітектурні пам'ятки, музеї, театри тощо; опанування найбільш відомих фольклорних творів українського народу, лексем, фразеологізмів, афоризмів як відображення народного досвіду, особливостей національного характеру, етнокультурний колорит. Ефективним прийомом формування комунікативної компетентності студентів виявився концептуальний аналіз, що полягав у

виокремленні зі змісту цілого тексту чи мікротексту певного концепту, а також знань про концепт, що становлять його концептосферу.

Формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів здійснювалося під час аналізу актуальних навчальних і життєвих проблем, у розв'язанні яких студенти вбачали особистісний сенс, у результаті чого формувалися їхні пізнавальні мотиви щодо вивчення української мови. У процесі самостійної роботи студентів залучали до аналізу радіо- й телепередач, статей, блогів.

Якісний аналіз результатів контрольного зрізу дозволив зробити висновок, що рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів експериментальних груп суттєво підвищився, тоді як у студентів контрольних груп майже не змінився. Результати експерименту переконливо засвідчили вміння майбутніх журналістів експериментальних груп чітко, повно й грамотно викладати думки, створювати діалоги, полілоги, монологи, виявляти лінгвокреативність у процесі написання творчих робіт різних жанрів.

Середній показник динаміки рівнів сформованості комунікативної компетентності студентів експериментальних груп початку й кінця експерименту показано на рис. 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості комунікативної компетентності студентів експериментальних груп початку й кінця експерименту

Рівні	Початок експерименту	Кінець експерименту
Високий	15,5%	26%
Достатній	45%	62%
Середній	27%	12%
Елементарний	12,5%	0,0%

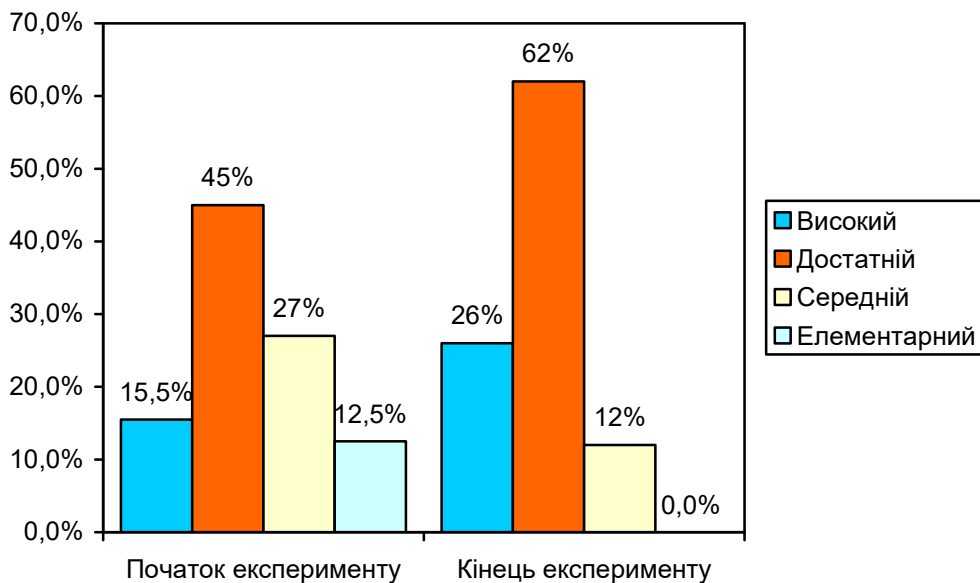

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології

Доцільність та ефективність пропонованої методики позитивно відбилася на всій навчальній діяльності, результатом якої було підвищення рівня комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології: до категорії осіб з високим рівнем сформованості комунікативної компетентності віднесено 26%, відповідно, достатній рівень виявили 62%, середній – 12%, елементарний – 0%. Дані формувального етапу експерименту засвідчили, що рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів суттєво підвищився, тоді як у студентів контрольних груп майже не змінився.

Узагальнення результатів дослідження дало підстави для таких **висновків**:

1. Студіювання наукової літератури з теми дослідження дало змогу проаналізувати різні погляди на тлумачення змісту поняття “*комунікативна компетентність*”, яку в роботі визначено як сукупність досвіду, комунікативних знань, умінь, навичок, компетенцій, що дозволяють творчо самовиражатися журналістській індивідуальності у сфері професійного спілкування, вирішувати спектр поставлених творчих завдань. *Комунікативну компетентність майбутнього журналіста* потлумачено як внутрішній ресурсний потенціал, засвоєну систему знань, необхідну для здійснення ефективного спілкування, ситуативної адаптивності, а також сукупність професійно значущих умінь і навичок, потрібних для оперативного й адекватного сприймання чужих програм мовленнєвої поведінки та мобільної побудови власних комунікативних стратегій, адекватних цілям, сферам, жанрам і ситуаціям спілкування; мобілізаційну готовність до комунікативної діяльності, вільне володіння вербальними й невербальними засобами соціальної поведінки.

“Лінгвокультурологію” розглянуто як цілісне утворення, як певну частину освітнього процесу, об’єднану спільним змістом, сюжетом, що формує основні елементи логічного мислення, які допомагають активізувати освітній процес, формувати комунікативну компетентність майбутнього журналіста. *Лінгвокультурологічну компетентність майбутніх журналістів* визначено як інтегральну характеристику особистості; як сукупність предметних (спеціальних) компетенцій, комунікативного й лінгвокультурного змістового аспектів у навчанні мови; як належний рівень сформованості умінь особистості усвідомлено враховувати, розуміти й інтерпретувати знання культурного та соціального контекстів національної й світової культури у процесі навчання української мови у професійному спілкуванні.

2. Вивчення науково-методичної літератури дало змогу обґрунтувати й визначити психолого-педагогічні засади формування комунікативної компетентності, розуміння суті та механізмів психічних процесів, зокрема мотиву, професійного інтересу, психологічних механізмів творчості, що лежать в основі комунікативної діяльності. Ефективне формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології забезпечується розробленням методологічних основ: закономірностей (постійна увага до матерії мови та її звукової системи; розуміння семантики мовних одиниць; здатність студентів опановувати норми літературної мови; оцінювати виражальні можливості мови; розвиток мовного чуття та дару слова), принципів: 1) *загальнодидактичних*:

науковості, доступності і послідовності, перспективності, систематичності, активності, свідомості, міцності знань, наочності, виховного і розвивального навчання, зв'язку навчання з життям; 2) *специфічних*: пізнавально-практичної спрямованості навчання української мови; функційно-комунікативної спрямованості навчання мови; вивчення мови в структурній цілісності з обов'язковим пізнанням її рівнів; вивчення мови в міжрівневих, внутрішньорівневих та міжпредметних взаємозв'язках; використання мовленнєвої практики для засвоєння теорії мови і, навпаки, – теорії мови для розвитку мовлення; (лінгвокультурологічний), що визначають форми організації освітнього процесу (самостійна робота, практичні заняття тощо), методи, прийоми (метод вправ, спостереження над мовними явищами, робота з навчальною й довідковою літературою, комунікативний тренінг, імітаційне моделювання ситуацій, дидактичні ігри, концептуальний аналіз тощо) та засоби навчання (дидактичний текстовий матеріал лінгвокультурологічного змісту, різні види словників і навчальних посібників, наочність та мультимедійні ресурси).

3. Аналіз змістового компонента чинного методичного супроводу з дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” для майбутніх журналістів засвідчив належний рівень розробленості мовного складника, репрезентованого системним і ґрунтовним викладом мовної теорії, ілюструванням мовних явищ, правил, достатньою кількістю прикладів; акцентуванням уваги на особливостях побудови документів різних видів і жанрів, водночас виявив недостатній рівень розробленості обраної для дослідження проблеми, а також невикористані ресурси для підвищення ефективності формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

4. Для з'ясування рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів було визначено критерії (*мотиваційний, нормативний, тезаурусний, жанровий*), які корелюються зі складниками комунікативної компетентності. Критерії репрезентовано цілісною системою відповідних показників, що відтворюють певну властивість досліджуваного об'єкта – рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів: *високий, достатній, середній, елементарний*.

5. Якісний аналіз результатів контрольного зрізу дозволив зробити висновок, що рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів експериментальних груп суттєво підвищився, тоді як у студентів контрольних груп майже не змінився. Результати експерименту переконливо засвідчили вміння майбутніх журналістів експериментальних груп чітко, повно й грамотно викладати думки, створювати діалоги, полілоги, монологи, виявили лінгвокреативність у процесі написання творчих робіт різних жанрів.

Проблема формування комунікативної компетентності майбутнього журналіста на засадах лінгвокультурології не вичерпується результатами виконаного дослідження, залишаються актуальними питання розроблення системи професійно зорієнтованих комунікативних завдань та системи вправ задля формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів.

Основний зміст дисертації відбито в таких публікаціях:

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Кондратенко Н. Ю. Закономірності формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів в умовах сучасної університетської освіти / Н. Ю. Кондратенко // Наукові записки [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні науки : [збірник наукових статей]. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Вип. СХХХІV (134). – С. 129-135.
2. Кондратенко Н.Ю. Формування правильності мовлення студентів-майбутніх журналістів / Н.Ю. Кондратенко// Наукові записки [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні науки : [збірник наукових статей]. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. СХХХІІ 132. – С. 115-121.
3. Кондратенко Н.Ю. Роль конспектування у професійній підготовці майбутніх журналістів / Н.Ю.Кондратенко // Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. – Серія “Педагогіка”. – Переяслав-Хмельницький : “ФООП Домбровська Я.М.”, 2017. – Випуск 26. – С. 41-51.
4. Кондратенко Н. Ю. Лінгводидактичні умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів / Н. Ю. Кондратенко // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Випуск 17, – Бердянськ, 2017. – С. 148-153.
5. Kondratenko N. Linguodidactical directions of formation of communicative competence of futural journalists // Sciences of Europe, №19, Vol.3, 2017 – P. 23-26.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Кондратенко Н. Ю. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С. О. Караман, О. А. Копусь, Н. Ю. Кондратенко [та ін.] ; за ред.. С.О.Карамана, О.А.Копусь. – К.: Літера ЛТД, 2013. – 544 с. (Гриф МОН України).
7. Кондратенко Н. Ю. Практика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів / Н. Ю. Кондратенко. // Українська мова і література в школах України. – 2017. – №10. – С. 28-30.
8. Кондратенко Н. Ю. Текст як засіб формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології / Н.Ю.Кондратенко // Українська мова і література в школах України. – 2018. – №1. – С. 34-36.
9. Кондратенко Н. Ю. Роль художнього тексту у формуванні комунікативної компетентності майбутніх журналістів /Н.Ю.Кондратенко // Образне слово Луганщини: Матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. імені Віктора Ужченка (м. Луганськ, 14.04.2012р.) / ДЗ „Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка” / За заг. ред. проф. О. М. Горошкіної. – Вип. 10. – Луганськ: ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012. – С. 198-199.

АНОТАЦІЇ

Кондратенко Н.Ю. Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) – Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2018.

Дисертаційна робота присвячена проблемі формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

У роботі з'ясовано зміст понять “комунікативний акт”, “мовленнєвий акт”, “комунікація”, “компетенція”, “компетентність” та уточнено змістове наповнення термінів “комунікативна компетентність майбутнього журналіста”, “лінгвокультурологія”, “лінгвокультурологічна компетентність майбутнього журналіста”. Комунікативну компетентність майбутнього журналіста потлумачено як внутрішній ресурсний потенціал, засвоєну систему знань, необхідну для здійснення ефективного спілкування, ситуативної адаптивності; сукупність професійно значущих умінь і навичок, потрібних для оперативного й адекватного сприймання чужих програм мовленнєвої поведінки та мобільної побудови власних комунікативних стратегій, адекватних цілям, сферам, жанрам і ситуаціям спілкування; як мобілізаційну готовність до комунікативної діяльності, вільне володіння вербальними й невербальними засобами соціальної поведінки.

Розкрито психологічні чинники формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців та обґрунтовано лінгводидактичні основи формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Проаналізовано навчально-методичне забезпечення формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів, визначено лінгводидактичні умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології: розвиток монологічного й діалогічного мовлення студентів; удосконалення комунікативних ознак мовлення майбутніх журналістів; формування мовленнєвої креативності студентів; риторизація освітнього процесу; упровадження лінгвокультурологічних вправ і завдань. Розроблено критерії (мотиваційно-ціннісний, нормативний, тезаурусний, жанровий), показники та виявлено рівні (високий, достатній, середній, елементарний) сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів

З'ясовано зміст, мету, завдання експериментально-дослідної роботи; розроблено програму; описано й проаналізовано перебіг і результати формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту; доведено ефективність розробленої методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Експериментальне навчання засвідчило ефективність запропонованої методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології.

Ключові слова: “комунікативний акт”, “мовленнєвий акт”, “комунікація”, “компетенція”, “компетентність”, “комунікативна компетентність майбутнього

журналіста”, “лінгвокультурологія”, “лінгвокультурологічна компетентність майбутнього журналіста”.

Кондратенко Н.Ю. Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на основі лінгвокультурології. – Дисертація на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (украинский язык) – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2018.

Дисертація посвящена проблемі формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на основі лінгвокультурології.

В роботі в'яснено содержание понять “комунікативний акт”, “речевої акт”, “комунікація”, “компетентність”, “компетентність” и уточнено содержательное наполнение терминов “комунікативна компетентність майбутнього журналіста”, “лінгвокультурологія”, “лінгвокультурологічна компетентність майбутнього журналіста”. Комунікативна компетентність майбутнього журналіста об'яснена як внутрішній ресурсний потенціал, усвоена система знань, необхідна для здійснення ефективного спілкування, ситуативної адаптивності; сукупність професійно значимих умінь и навичок, необхідних для оперативного и адекватного сприйняття чужих програм речевої поведінки и мобільного побудови власних комунікативних стратегій, адекватних цілям, сферам, жанрам и ситуаціям спілкування; як мобілізаційну готовність к комунікативній діяльності, вільне володіння вербальними и невербальними засобами соціального поведінки.

Відкриті фактори формування комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів и об'ясовані лінгводидактичні основи формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на основі лінгвокультурології.

Проаналізовані навчально-методичне забезпечення формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів, визначені лінгводидактичні умови формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на основі лінгвокультурології: розвиток монологічної и діалогічної мови студентів; вдосконалення комунікативних ознак мови майбутніх журналістів; формування речевої креативності студентів; риторизація освітнього процесу; впровадження лінгвокультурологічної вправ и завдань. Розроблені критерії (мотиваційно-ціннісний, нормативний, тезаурусний, жанровий), показники и виявлені рівні (високий, достаточний, середній, елементарний) сформованості комунікативної компетентності майбутніх журналістів

В'яснені содержание, цілі, завдання експериментально-дослідницької роботи; розроблена програма; описані и проаналізовані ход и результати формуючого и контрольного етапів педагогічного експерименту; доведена ефективність розробленої методики формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на основі лінгвокультурології.

Экспериментальное обучение показало эффективность предлагаемой методики формирования коммуникативной компетентности будущих журналистов на основе лингвокультурологии.

Ключевые слова: “коммуникативный акт”, “речевой акт”, “коммуникация”, “компетенция”, “компетентность”, “коммуникативная компетентность будущего журналиста”, “лингвокультурологии”, “лингвокультурологическая компетентность будущего журналиста”.

Kondratenko N.Yu. The methodology of formation the communicative competence of future journalists on the basis of Linguoculturology. – Thesis for a candidate degree in pedagogical sciences, specialty 13.00.02 “Theory and Methods of Teaching (the Ukrainian language)”. – Kyiv Borys Grinchenko University. – Kyiv, 2018.

The dissertation is focused on the issue of forming the communicative competence of future journalists on the basis of Linguoculturology.

In the work the content on the notions “*communicative act*”, “*speech act*”, “*communication*”, “*competency*”, “*competence*” is established and the substantive content of the terms “*communicative competence of a future journalist*”, “*Linguoculturology*”, “*linguocultural competence of a future journalist*” is specified.

The communicative competence of a future journalist is construed as an intrinsic resource potential, an acquired system of knowledge required for efficient communication and situational adaptivity; an array of professionally significant skills essential for prompt and adequate perception of other people’s programs of speech behaviour and the mobile construction of one’s own communicative strategies relevant to the aims, scopes, genres and situations of communication; and the convening readiness for communicative activities, proficiency in verbal and non-verbal tools of social behaviour.

Psychological factors for forming the communicative competence of the future specialists are specified and the linguodidactic foundations for forming the communicative competence of future journalists on the basis of Linguoculturology are substantiated.

Methodological-and-training materials and resources for forming the communicative competence of future journalists are analyzed and the linguodidactic prerequisites for forming the communicative competence of future journalists on the basis of Linguoculturology are defined: the development of the students’ monologic and dialogic speech; the improvement of the communicative characteristics of the future journalists’ speech; the formation of the students’ speech creativity; the rhetorization of the educational process; and the introduction of linguocultural exercises and tasks. The criteria (motivation-and-value, normative, thesaurus, genre) and the indicators are elaborated and the levels of formation (high, satisfactory, average and elementary) of the future journalists’ communicative competence are determined.

The content, the aim and purposes of the experimental and research work are established; the program is elaborated; the procedure and results of the formative and control stages of the pedagogical experiment are defined and analyzed; and the efficiency of the elaborated methodology for forming the communicative competence of future journalists on the basis of Linguoculturology is proved.

The programme of the experimental teaching and training is based on the substantiated scientific provision that the formation of the the communicative competence

of future journalists on the basis of Linguoculturology is an interrelated and interconnected process of training, development and education of future journalists, which presupposes the development of future journalists by means of the Ukrainian language and the formation of the national identity of their speech, inasmuch as the students acquire the nationally oriented speech units and master the skills of their active usage in one's own speech in conformity with the respective communicative situation. The Ukrainian language is deemed to be the instrument of the patriotic education and the civic stand of future journalists and the formation of their patriotic feelings. By means of Linguoculturology the linguistic view of the world, moral and aesthetic values and individual features of the Ukrainian citizens' character are formed. The scope of work considering the linguocultural foundations should involve gradual acquisition of information on the Ukrainian culture and national values through working on linguocultural texts characterized by various types and styles of speech; indentifying the semantics and evaluative characteristics of the nationally-oriented speech units thereof; defining their stylistic marker; learning the information on the speech etiquette of the Ukrainians; the purposeful introducing of nationally-oriented units in speech.

The experimental teaching confirmed the effectiveness of the suggested methodology for forming communicative journalists on the basis of Linguoculturology.

Key words: *communicative act, speech act, communication, competency, competence, communicative competence of a future journalist, Linguoculturology, linguocultural competence of a future journalist.*